

באיזו מידה למדו בהיסטוריה לקח ממלחמות קודמות?

(קטע מתוך דיון בבית-הספר לפיקוד ומטה)

חגיבעל; והשניה עוסקת בלימוד הלקח תוך תקופה ממושכת (כ-120 שנה) ובהשפעתם המכרעת של הוגי-דעות צבאיים, שהעבירו את תורתם מצבא ל- צבא ומדור לדור וגם הוסיפו ופיתחו בהתמדה (מפרידריך הגדול — דרך נפוליון — ועד מולטקה).

בטרם הציגי שתי הדוגמאות, מצאתי לנכון לציין ולהדגיש בפרק מיוחד את העובדה כי התורה הצבאית איננה נקבעת רק כתוצאה מלימוד לקח בשדה המקצוע-הצבאי, אלא תלויה היא גם בתנאים ה- חברתיים, הכלכליים והמדיניים האובייקטיביים ה- שוררים בכל תקופה היסטורית.

ברור כי הנושא אשר עלי להציגו הוא רחב ומקיף מאוד וברור מאליי כי לא אוכל לדלותו כאן. הצגת הנושא כרוכה גם באחריות לא-קלה, כי זהו למעשה "ציפור נפש" של מקצוע ההיסטוריה-הצבאית (הרי אנו לומדים, סוף-סוף, היסטוריה צבאית לא לשם שעשוע — אלא למען נוכל ללמוד לקח מנסיון העבר, ולנשמו במעשינו בהווה).

כמובן, שלא אוכל לסקור את ההשתלשלות היסטורית כולה; לכן בחרתי להציג שתי דוגמאות בולטות של לימוד לקח: האחת עוסקת בלימוד לקח מיד, תוך תקופת דור אחד, ובעיקרו-של-דבר ע"י איש אחד (סקיפיו אפריקנוס — כמישם לקחו של

1. מבנהו של צבא, ותורת-הלחימה שלו, נקבעים בעיקר כתוצאה מהמבנה הסוציאלי והכלכלי של החברה הנתונה.

הארגוני, מורכב הוא מיחידות קטנות אשר פיקודן מושתת על ההיארכיה השבטית. הנשק הוא אותו נשק-אישי אשר כל חייל וחייל מביא אתו. מעובדות אלו נובעת תורת-הלחימה הנקוטה. המלחמה האופ-ינית היא מלחמת-רגלים. אותה שואפים לרוב לבצע בשטחים הרריים, בתנאי מזג-אוויר גרוע (כך — בדוגמה של מלחמת דבורה וברק נגד סיסרא) ול- עתים — בלילה (במלחמת גדעון נגד מדין). כי ב-

אל-לו לאיש-הצבא לחשוב שמבניהם של צבאות, ותורת הלחימה שלהם (כרמה הטקטית והאופרטי-בית), נקבעים רק כתוצאה מלימוד לקח מהעבר. בכל תקופה ותקופה מושפעים מבנה הצבא ותורת-הלחי-מה שלו קודם כל ממבנה של החברה, אותה הם מ- שרתים¹. הנחה זו חשובה ביותר בשבילנו: — פן נחשוב שרק רצונו של איש-הצבא — הוא בלבד המכתיב את המבנה הצבאי ואת תורת הלחימה. נביא להלן מספר דוגמאות מההיסטוריה כדי להמחיש הנחה זו:

א) מבנה כוחס-המזוין של העברים בתקופת בית-ראשון:

בתקופת ההתנחלות אנו רואים בישראל מעין מיליציה עממית, המתגייסת מהשבטים השונים. צבא-קבע אינו קיים בכלל. הכוח-המזוין מתארגן לקראת כל מלחמה ומלחמה, ומתפור עם סיומה. לפי מבנהו

¹ ומאידך-גיסא יש וגורמו הבטחוניים והטכניים של הכוח-המזוין שבתקופה היסטורית מסוימת — מסביבים את חותמם הארגוני, הנפשי והסוציאלי על דמות החברה שבאותה תקופה (הדוגמה הקלסית לכך — תור הפיאודליזם). — המער.

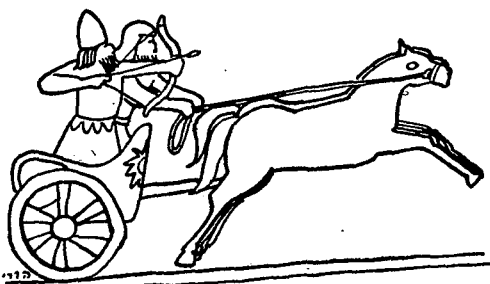

הצבא משקף את החברה

אנו לומדים היסטוריה צבאית לא
לשם שעשוע — אלא למען נוכל לל-
מוד לקח מנסיון העבר ולישמו במע-
שינו בחוזה.

הלקח המאלף, וזכר הנצחונות, מהתקופה שבה נקטו
באורח-הלחימה הקודם, שתואר לעיל. תורת-המלח-
מה הבנויה בעיקר על הפעלת חיל-מרכבות גררה את
העבריים להלחם במישור — ובאופן זה נפגם כושר-
העמידה של העברים בפני עמים גדולים יותר (ו-
מפלת יאשיהו ליד מגידו — תוכיח).^(*)

ב) המבנה ותורת-הלחימה של הצבאות הדיאדוכים.^(*)
ודאי שהמצביאים ה"דיאדוכים", שהפכו למלכים
— וכן בניהם אחריהם — ידעו את מבני-הקרב ואת
תורת-הלחימה שטופחו ע"י אלכסנדר מוקדון. ובכל
זאת, אחר מות אלכסנדר מוקדון הננו עדים להתנוונות
בולטת, הן במבנה הצבאות והן בתורת-הלחימה, ש-
חלה במדינות-הדיאדוכים. ניוון זה נבע מהמבנה ה-
חברתי של המדינות הדיאדוכיות: אותן מדינות לא
היו בגדר מדינות-לאומיות, ועל כן גם צבאותיהן לא
היו צבאות-לאומיים. המצביאים השתמשו בשכירים
בני עמים אסיאתיים שונים^(*). מכאן נבעו שינויים
ביחס-האחוזי שבין סוגים שונים של חילות-הרגלים
וחילות-הפרשים, וצמצום ידוע בסוגים ה"מקדוניים"
האופייניים של אלה — וכן דגש-יותר על סוגי חיל-
הרגלים הקל והפרשים-הקלים האופייניים לעמי אסיה
דאז. המורשת החשובה ביותר שנשארה מצבא-מוק-
דון היתה הפלגה הרגלית המוחצת. כך איבדו ה-
צבאות של יורשי אלכסנדר את כוח-המחץ של חיל-
הפרשים ה"מקדוני" הכבד לא בגלל חוסר ידיעה או
הבנה, אלא בגלל תנאים לאומיים-חברתיים אוביק-
טיביים.

רכב ברזל מתקופת שלמה

מישורים ובעמקים הרחבים שולטים הכנענים ועמיה
גדולים-יחסית אחרים הלוחמים במרכבותיהם.
עם התבססות הממלכה לא חל תחילה שינוי מע-
מיק ויסודי במבנה החברתי. החברה היתה בנויה
בעיקר מאיכרים ועירים. הממלכה, שהיתה זקוקה
לצבא, לא יכלה עוד להתבסס על מיליציה עממית
כדוגמת התקופות הקודמות. מצד שני, אי-אפשר היה
להקים באותם ימים צבא שירות-חובה (קצר-שירות
יחסית) כדוגמת ימינו אלה. כן אי-אפשר היה לגייס
מקרב האיכרים הזעירים צבא-קבע, הבנוי על שירות
לזמן ארוך. בדרך הטבע החלו מלכי ישראל ויהודה
(החל משלמה) לאסוף אנשי-צבא שכירים מהעמים
השכנים^(*) (והרי כבר בימי דוד היו מצויים יסודות
כאלה בצבא-המלך — כגון "הכרתי והפלתי" הידו-
עים מן התנ"ך — ואפילו אוריה החתי הנודע). בדרך
זו החלה הממלכה הישראלית לקבל את התורות ה-
צבאיות של העמים הסובבים אותה. וזאת — על אף

דוד וקלעו

^(*) דעה אחרת בענין צבאה של הממלכה הישראלית —
ראה במאמרו של רביאלוף י. ידו "צבא-מליציה אשר לדוד
ולשלמה", ב"מערכות" חוב' ק"א. יצוין, כי מאמרו של סא"ל
מ. פילבסקי נמסר למערכת לפני הופעת חוב' ק"א — המער.
^(*) יתכן כי דוגמה יסודית ומאלפת יותר מזו של מערכת
מגידו (ויצוין, ורך אגב, כי אין לדעת באיזו מידה אולי נועדה
ההיא לניצולם דוקא של התנאים הסופוגרפיים ההרריים של
מוצא-בקעת-עירון) תמצא לנו בתחומה של מלכות-הצפון
(אשר הרבה יותר מיהודה ירשה וטיפחה את מסורת-הרכב
שהורשה שלמה) — והיא הדוגמה של מערכת-קרקר (853
לפסה"נ), שאינה נזכרת בתנ"ך, אך שבה הופיע מלך
ישראל (אחאב) בראש חיל-הרכב החזק ביותר שבכרית מלכי
סוריה וא"י, ושבה נבלמה הפלישה האשורית המסוכנת. —
המער.

^(*) המלכים ה"יורשים", שקמו במדינות ההלניסטיות ה-
חדשות אחרי מות אלכסנדר מוקדון.
^(*) אך, במידה שהמודבר בשכירים — בראש-וראשונה, כל
עוד ניתן להם הדבר, בשכירים ינניים ובקנניים. — המער.

(ג) צבאות-האבירים בימי הביניים :

דוגמה בולטת-ביותר של השפעת המבנה החברתי על הכוח-המוזין ניתנת בתקופה הפיאודלית. העובדה שהצבא היה מורכב ממספר מוגבל-יחסית של אבירים נושאי-כליהם ומשרתיהם המוזינים, המתכנסים מהאחוזות הפזורות, גרמה לקיומם של צבאות קטנים. במידה שאורגן מסע-מלחמה נרחב יותר, כמו מסעי-הצלב לארץ-ישראל, לא ריכז כרגיל המסע סביבו אלא מספר קטן-יחסית של אבירים.

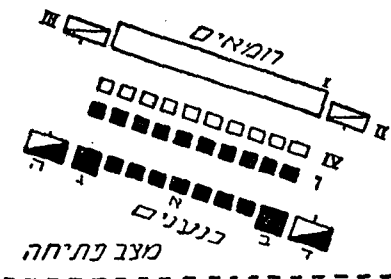
(ד) חלוקת הצבא לדיביוזיות והפעלתן בתיאוס-אופר-טיבי :

(בשלב-התפתחות שאחרי תקופת פרידריך הגדול) שני הוגי-דעות צרפתיים גדולים, בוקסה וגייגר, מגיעים למסקנה תיאורטית על ההכרח בחלוקת הצבא לדיביוזיות והפעלתן בתיאוס טקטי ואופרטיבי. מיניסטר-מלחמה של צרפת, דוכס דה-ברוליי, מנסה להגשים את התורה הלכה למעשה; אולם התורה בשלמותה ניתנת למימוש רק אחרי המהפכה הצרפתית. עם הופעת צבא-ההמונים, המצביא הראשון שניצל באופן מושכל וחותר את המבנה הדיביוזיוני היה נפוליון. כך קרה, שהמבנה הדיביוזיוני הוגשם למעשה לא רק כתוצאה מלימוד לקח של מלחמות העבר, אלא בעיקר כתוצאה משינוי המשטר החברתי בצרפת, אשר ביטוי הראשון בתחום הצבאי היה צבא-שירות-חובה המוני, שעצם ממדיו חייבו את החלוקה המתמדת לגופי-צבא קבועים ועצמאיים-למחצה — הדיביוזיות.

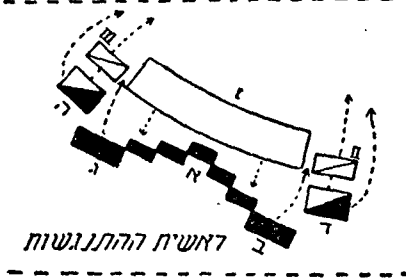
(ה) הפעלת השריון אחרי מלחמת-העולם הראשונה : אין זה סוד שהוגי-הדעות הרציניים ביותר שהיטו למלחמת-שריון היו מצויים בתחילה בבריטניה (פולר, לידל-הארט). ידוע כי בכל מדינה ומדינה כמו "משוגעים" למלחמת-שריון, אולם כך קרה שהכמעט רק בגרמניה הנאצית וברוסיה המועצתית, הוקמו (בשנות השלושים) עוצבות-שריון ממשיות ופותחה לחימת-שריון של ממש ברמה אופרטיבית. לדעתי, העובדה כי הדבר קרה בגרמניה דוקא, נובעת לא מכך שמצביאיה היו חכמים מחבריהם-לתפקיד שבארצות אחרות, אלא מן המגמות התוקפניות המובהקות שפותחו ע"י ההנהגה המדינית בגרמניה הנאצית. וכל מי שקורא בספריו של גודריאן — ינכח שהוא קיבל תמיכה ועידוד מההנהגה המדינית יותר מאשר מההנהגה הצבאית. אין אני בא להצדיק

(⁶) כמובן שהדגמה זו חלה לא רק על ההתפתחות-העניינית בגרמניה בלבד, — המערב.

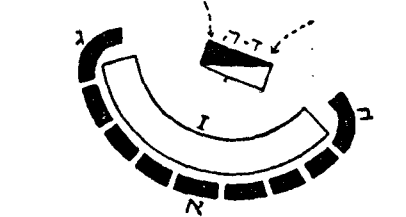
סערכת קנה (210 לפסח"ג)

מצב נתיחה

ראשית ההתנגשות

הקרב בסופו

א. גלים וספרדים ב"ג בני-אפריקה

ד"ה פרשים ו. חיילות קלים

I הלניגות II III פרשים IV ולימים

מרשם מס. 1

ולהוכיח שמדינה לא-תוקפנית אינה זקוקה כביכול לעוצבות-שריון; באתי רק לנסות ולהסביר שהמגמות המדיניות יש להן לעתים השפעה מכרעת על מבנה צבאות, ותורת-לחימה שלהן (⁶).

*

בסכמנו פרק זה, נוכל לומר שבסופו-של-דבר תמיד נלמד בהיסטוריה הלקח. לעתים נלמד הלקח במהירות, ולעתים — באיחור רב. איש-הצבא חייב להבין את התלות הקיימת בין מבנה הצבא ובין מבנה החברה. עליו לראות את הדברים בהתפתחותם, ולעשות הכל כדי לקצר את הזמן הדרוש ללימוד הלקח מהעבר — וליישמו למציאות שבהווה. מצד שני, צריך איש-הצבא לזכור שלימוד הלקח הצבאי עלול לעתים (כמו במקרה הנ"ל של בוקסה) "להקדים"

אביא להלן שתי דוגמאות מההיסטוריה: האחת תדגים לימוד לקח מיד (עוד באותו דור); והשניה — תדגים לקח שנלמד בהדרגה, תוך התפתחות אטית במשך קרוב למאתים שנה.

מבחינה היסטורית את ההתפתחות החברתית, שטרם בשלה לכך. במקרה זה עליו להלחם להגשמת רעיון נותיו, ולוא גם בחלקם, אף אם תתגלה התנגדות מצד הגורמים הסובבים. מכל מקום, אוי לו לאי-הצבא שיפגר אחרי ההתפתחות החברתית והטכנית.

2. סקיפיו וחניבעל — דוגמה ללימודי-לקח מיד.

אלה. אציין להלן שלושה קרבות שימחישו באיזו מידה למד סקיפיו את תורת הקרב מיריבו חניבעל. (א) קרב בקולה (208 לפנה"ס — 8 שנים אחרי קרב קנה; ראה מרשם 2).

(1) היערכות שני הצדדים היתה כדלהלן: הקרתגנים: חיל-הרגלים הקל נערך במדרגה הראשונה, הגמוכה, של מדרון הגבעה, בתפי קידי אבטחה. הכוח העיקרי נערך במדרגה הגבוהה של המדרון, לפני המחנה המבוצר שבראש-הגבעה. הרומאים: חיל-הרגלים הקל נערך במרכז, בתפקידי ריתוק. חיל-הרגלים הכבד נערך בסמוך למחנה, מוכן לקראת התקפה, כשיבוא זמנו. נשלח כוח-חסמה, כדי לחסום דרך-נסיגה אפשרית של הקרתגנים.

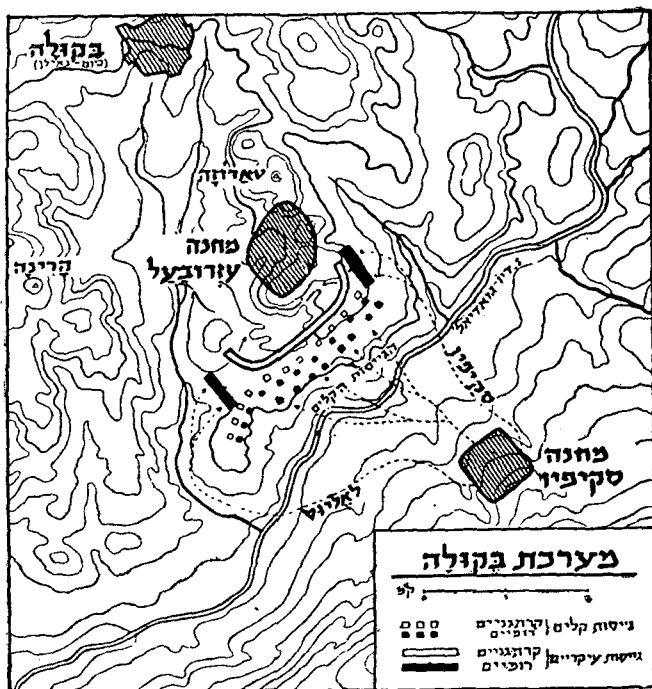
(2) הביצוע:

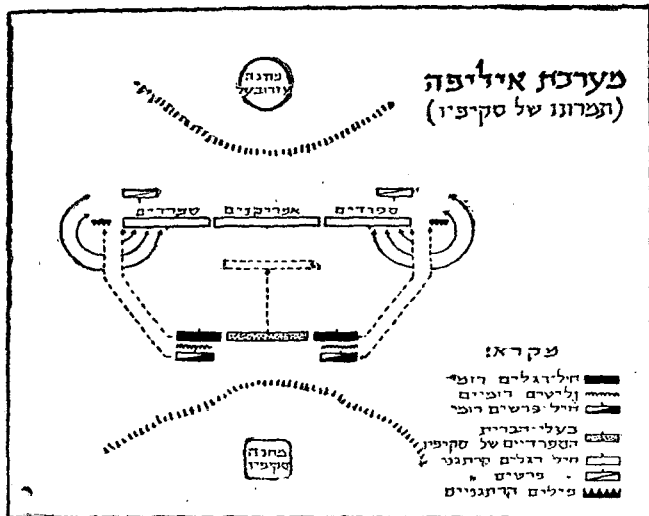
שלב א': התקפת-ריתוק של חיל-הרגלים-הקל הרומאי על המערך של חיל-הרגלים-הקל הקרתגני, ו-הדברתו.

שלב ב': הסתערות של מחצית חיל-הרגלים הרומאי הכבד, בפיקודו של סקיפיו, על האגף השמאלי של הצבא הקרתגני (שבפיקודו ה-כללי של עזרובעל ברקה). כוחות-רגלים אלה (וכן, כנראה, מחצית-הרגלים הרומאית השניה, שבפיקוד לליוס, שנשלח בינתיים כלפי האגף הקרתגני האחר), נעו ודאי, לפחות חלק מהדרך, בשטחים שלגבי ה-קרתגנים היו "מתים" מבחינת אפ-שרויות התצפית. הכוח הקרתגני נערך בחפזן נגד הסתערות זו, ש-באה מצד שמאל.

שלב ג': התקפה של המחצית ה-אחרת של חיל-הרגלים הכבד ה-רומאי, בפיקודו של לליוס, על ה-

אין צורך מיוחד לחזור-ולציין איזה מקום תפסו בתורתו של חניבעל תכנית-הקרב ההתחלית, בשעת היערכות כוחותיו — והתכנית הטקטית, הנובעת ממנה והמופעלת במהלך הקרב, ששיא-ביטוייה ניתן בקרב קנה, בשנת 216 לפנה"ס (ראה מרשם מס' 1). אנתח להלן את השפעת תורתו של חניבעל על ה-מצביא הרומי סקיפיו, שלקח חלק בקרב על הגנה סך-ב- (218 לפנה"ס), ובקרב קנה, נגד חניבעל — קרבות שנסתימו במפלה מוחלטת לרומאים. ידועים המהלכים האסטרטגיים של הרומאים בהנהגתו של סקיפיו נגד הקרתגנים, ידוע המסע של סקיפיו ל-ספרד (209 עד 206 לפנה"ס) והמסע לצפון-אפריקה, שהסתיים במפלתם המוחלטת של הקרתגנים בקרב זמה (202 לפנה"ס). אולם לא ידוע דיו האופן בו ניהל סקיפיו את הקרבות העיקריים בשני מסעות

אגף הימני של המחנה הקרת-גני. הסתערות זו פוגעת בעורף הקרתגנים, הערוכים נגד ההתקפה הראשונה. לקרתגנים גרמות בשלב זה אבדות כבדות. שלב ד': שרידי הקרתגנים נסוגים — ונתקלים בכוח-החוסם וסובלים אבדות נוספות.

לא יקשה לראות את השפעת קרב קנה על אופן תכנונו וניהולו של קרב בקולה, וביחוד באשר להפעלת שתי זרועות לכיתור האויב ולהשמדתו. מן הראוי לציין שסקיפיו לא "העתיק" את תורת חניבעל, אלא למד לישמה לתנאים, ולכוחות שהיו ברשותו. השינויים העיקריים שבקרב בקולה ל-

עומת קרב קנה הם: ראשית כל — שה"מלכות" לא נוצרה מלכתחילה, ע"י מתן הזדמנות לאויב להדחק לתוך מערך-כוחות המוכן לקראת כך, אלא ע"י ריתוק המרכז תחילה — ולפיתת האגפים אח"כ; שנית — שהכיתור נעשה ע"י חיל-רגלים כבד בלבד, בלי שימוש בפרשים; ושלישית — ששתי הזרועות המכתרות לא הופעלו בבת אחת, אלא בזר-אחר-זו, בתיאום-זמנים.

(ב) קרב אֵילִיפָה (206 לפנה"ס; ראה מרשם מס' 3).

(1) יחסי-הכוחות המספריים: —

הקרתגנים: 72.000 רגלים, 4.000 פרשים, 32 פילים (2).

הרומאים: 45.000 רגלים, 3.000 פרשים (3).

(2) יחסי הכוחות האיכותיים:

הכוח העיקרי בצד הקרתגני היה חיל-הרגלים הכבד האפריקני. הכוח העיקרי בצד הרומאי היה חיל-הרגלים הכבד הרומאי. היחידות הספרדיות שבשני הצדדים היו "מפוקפקות", הן בגלל האימון הלקוי והן בגלל הנאמנות הבלתי-יציבה.

(3) היערכות שני הצדדים:

הקרתגנים: חיל-הרגלים הכבד האפריקני

(1) אלה הם הנתונים לפי פוליוס, מעריצה וידידה-הנחמך של משפחת קורנליום סקיפיונים. ואילו המקור האחר — טיטוס ליוס — נוטה להעריך את המספר בכ-50.000 רגלים ו-4.500 פרשים. — המער.

(2) לפי טיטוס ליוס — סך-הכל של 55.000 איש. דהינו, באם נשוה את יחסי-הכוחות שבשני המקורות ואת העצמה הרומאית נסמן ע"י המספר "100" — תתקבל התמונה הבאה: לפי פוליוס — 158:100 — לפי ט. ליוס — 99:100. — המער.

ערוך במרכז; חיל-הרגלים הספרדי (ולפני-הם הפילים) — בכנפים; חיל-הפרשים היה כנראה ערוך מאחורי הכנפים.

הרומאים, בימים שקדמו לקרב: חיל-הרגלים הכבד הרומאי — במרכז. חיל-הרגלים הספרדי — בכנפים.

ההיערכות ביום-הקרב: חיל-הרגלים הספרדי — במרכז, החי"ר הכבד הרומאי — ב-כנפים; הפרשים והנליתים (חיל-רגלים קל) ערוכים כנראה מאחורי הכנפים, בהיערכות השנייה!!

(4) הביצוע: —

שלב א': במשך מספר ימים, בזה אחר זה, נערך סקיפיו נגד הקרתגנים באורח-ההיערכות הראשון, ועל ידי כל מיני טכסיסי-השהיה היה מסרב לקבל את הקרב. היערכות זו שיכנעה את המפקד הקרתגני, עזרובעל גיסקו, שעיקר הסכנה צפויה לצבאו מהמרכז הרומאי. שלב ב': כעבור ימים אחדים, התקדם סקיפיו במפתיע, עם שחר, אל המחנה הקרתגני — כשהוא ערוך לפי אורח-ההיערכות השני, ו-חלק מחיל-הפרשים והוליתים של סקיפיו פור-תחים בתגרות-התגרות. גיחתו הפתאומית של הצבא הרומאי אילצה את הקרתגנים להערוך בחפזון (אף בלי לאכול ארוחת-בוקר). הקרתגנים נערכו, ממילא, לפי נוהג הימים ה-קודמים — כשחיל-הרגלים הכבד, האפריקני, נמצא במרכז, כי הרי בעיקר חששו הם, כנ"ל,

בסיגתו — ומאפשרים לעיקר צבא-הרומאים
לכתר סופית את הקרתגנים ולהשמיד חלק
ניכר מהם.

גם בקרב זה ליד איליפה אנו מבחינים ברוחו של
חניבעל המתגלית במגמת-פעולתו של סקיפיו ("כי-
תור והשמדה"), וגם כאן אנו מבחינים בכך שסקיפיו
למד לישם את הלקח — ולא לחקותו. השינוי ה-
אופייני שבין קרב זה לבין קרב-קקולה הוא הולכת
האויב שולל ע"י היערכות מוקדמת מטעה.

דרך אגב, כדאי לציין שסקיפיו משתמש בשני
הקרבות הנ"ל בגורמי הטבע. בקרב קקולה מנצל
הוא את ההסתר הניתן ע"י השטח ההררי הקמור;
ובקרב איליפה מנצל הוא את הלילה לביצוע ההיער-
כות.

(ג) קרב זמח (202 לפנה"ס; ראה מרשם מס' 4).

(1) יחסי-כוחות מספריים:

לקרתגנים (בפיקודו של חניבעל): — כ-
55.000 איש; מהם כ-2000—3000 פרשים
(בשביל השאר — לא הצליחו ל-
הביא את הסוסים, שמחמת המסע
בים נאלצו לעזובם באיטליה); 80
פילים.

לרומאים (בפיקודו של סקיפיו): —
כ-40.000 איש; מהם כ-7000—8000
פרשים; כדאי לשים לב לכך של-
רומאים ישנה עדיפות מספרית ב-
פרשים. תופעה זו מוסברת בכך ש-
סקיפיו קיבל תגבורת פרשים מ-
בעלי-בריתו בין השבטים הנומי-
דיים בצפון-אפריקה.

(2) יחסי כוחות איכותיים:

הקרתגנים: איכותם — בלתי-שוה.
מעוטו של הצבא הם חייליו הותי-
קים של חניבעל, מהמסע באיטליה.
רוב הצבא מורכב מטירונים בלתי-
מאומנים.

הרומאים: צבא מאומן ובעל איכות
גבוהה, בגייסות שריון בטחון-עצמי
מלא, שבא כתוצאה משרשרת הנצ-
חונות בספרד ובאפריקה.

(3) היערכות שני הצדדים:

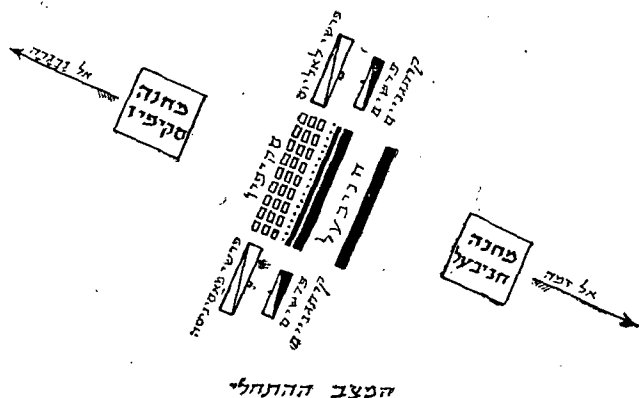
הקרתגנים: נערכים לעומק, במר-
כז קיימים 4 דרגים: קדימה נערכו
הפילים; אחריהם נערך חיל-הרג-
סוף בעמ' 47

למרכזם (כתוצאה מההיערכויות הקודמות של
סקיפיו).

שלב ג': חיל-הרגלים הספרדי של סקיפיו
מרתק את המרכז (ה"אפריקני") של הקרתג-
נים; וחיל-הפרשים והוליטים הרומיים נסו-
גים, דרך רוחים במערך, אל עמדותיהם מ-
אחורי הכנפים.

שלב ד': הרומאים מפעילים מאמץ כפול,
בכנפים, לכיתור הקרתגנים והשמדתם: חיל-
הרגלים הכבד הרומאי — נגד חיל-הרגלים
הספרדי; חיל-הפרשים וחיל-הרגלים-הקל ה-
רומאיים — נגד חיל-הפרשים והפילים ה-
קרתגניים. משהודברו הגייסות שבכנפים —
נשאר המרכז הקרתגני חשוף בשני אגפיו,
והחל לסגת ולהתפורר.

שלב ה': חיל-הפרשים וחיל-הרגלים הקל
הרומאיים רודפים אחרי חיל-הרגלים הכבד
הקרתגני, מצליחים להדביקו ולחסום את דרך-

המצב הסופי

